

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 146, GOD. IX, BEOGRAD, UTORAK, 15. APRIL 2014.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ćirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeci broj izlazi 20. maja

MIXER

Piše: Saša Ćirić

MISIJA POLITIČKE SUBVERZIJE

Najmanje tri priče iz knjige Slobodana Bubnjevića *Strah od promaje* (Književna radionica Rašić, 2013) su „kontroverzne“, i to po merilima ne imaginarnih recepcijiskih krugova, već po oceni barem jednog beogradskog izdavača koji je odbio da stampa knjigu zbog sadržine tri priče. Reč je o pričama „Freska“, „Jevandelje grešnog Gligorija“ i „Zamišljeni slučaj“.

NAROD PREPISIVAČA

Priča „Jevandelje grešnog Gligorija“ svojim stilom i posebno oblikom organizacije teksta predstavlja pastiš biblijskog štiva: rečenice su poredane kao numerisani iskazi a mestimično arhaična leksika na zanimljiv način ukršta biblijsko pripovedanje i savremenou epohu (postupak bismo mogli novozavetnom metaforikom opisati kao sipanje novog vina u stare mebove). Takav spoj se najčešće koristi ili u parodijeske ili u restauratorske svrhe, sa ciljem sentimentalnog uživljavanja ili jezičkog podražavanja duha minule epohe. Odlika, ne samo ove Bubnjevićeve priče, jeste postojanje tenzije između satirične inverktive, koja nije uvek lako vidljiva, i „neutralnog“ pastiširanja, odnosno načina pripovedanja koje nedvosmisleno poseže za matricama žanrovske literature. U ovoj priči to je politički triler, u drugim pričama knjige *Strah od promaje* to su: porodična melodrama, tranziciona tematika ili generacijski narativ o egzilu, odnosno usudu provincijalne zaporženosti.

Od samog početka u priči „Jevandelje grešnog Gligorija“ prisutan je duh osporavanja. Isprva taj duh liči na duh parodije: „1. U početku. 2. U početku beše nešto. 3. I nešto beše u Boga. I beše Bog.“ Vrlo brzo shvatamo da je ovaj početak funkcionalna tematska uvertira u priču, ne puka parodija forme biblijskih iskaza ili nekakva ateistička prolegomena. To nešto, što beše u Boga, u različitim prevodima, jeste i reč i „Slovo“ i „Logos“, kako glasi najnoviji prevod koji potpisuje Sveti sinod Srpske pravoslavne crkve. Upravo mogućnost a zapravo neizbežna nužnost različitih prevoda jednog kanonskog i svetog teksta kroz koji progovara lično Bog, direktno dovodi u pitanje ne toliko smisao onoga što sveti tekst saopštava, već obavezujuću valjanost samog svetog teksta koji bi trebalo kao i Bog čije reči prenosi da bude nepromenljiv, isti jednom za svagda. Bubnjevićev skriveni narator (narrator absconditus) potencira način na koji se hrišćanska vera širila, prepisima jevandelja, što je takođe neizbežno dovodilo do slučajnih jezičkih preinaka, a sa prevodima i do smisaona različitih rešenja.

Prepis jevandelja je dvostruko bitan za ovu priču. Najpre, reč je o Miroslavljevom jevandelu, najznačajnijem ciriličkom spomeniku iz 12. veka, koje i sam predstavlja prepis i za koje se pretpostavlja da je nastalo u Kotoru, gde se, ne slučajno, odvija radnja Bubnjevićeve priče. I u objašnjenu nastanka ovog prepisa, nalazi se žaoka osporavanja. Naime, „grešnog Gligorija“ jedan kotorski kaluđer podseća na tu drevnu povest: „VIII 3. I ispriča mu po redu kako u to vreme u carevoj zemlji ojača jedna županska porodica od varvarskog roda. 4. I beše ona, kako se pripoveda, pravedna pred Bogom, ali vođena željom da se istrg-

ne od ekumenske vlasti cara jednog i jedinog.“ Način na koji lik ovog pravoslavnog kaluđera govori o nastanku Miroslavljevog jevandelja u priču uvodi jednu prosvetiteljsko-demistifikatorsku perspektivu, koja je suprotstavljena nacional romantičarskoj, čiji je isključivi cilj glorifikacija nacionalne prošlosti i advokatsko opravdavanje postupaka vladara i političkih vođa u vlastitoj istoriji. Lik kotorskog kaluđera zapravo ispoveda vizantijsko vaseljensko stanovište (slovenska plemena su varvarska, tj. negrčka, dok su procesi autokefalnosti lokalnih crkava za ovaj lik akti razbijanja jedinstva pravoslavne crkve). U nastavku pripovesti, kaluđer će Gligoriju pomenuti da je pravi cilj prepisa za srpske župane bio pravno-politički, ne duhovno-verski, da bi od oslabljenog vizantijskog cara dobili napismeno potvrdu o vladarskom pravu nad teritorijama na kojima upravljaju.

Na drugi način, prepis je važan u savremeno doba: Gligorije je iz Beograda nakon osamostaljenja Crne Gore poslat da poput nekadašnjeg pisara Miroslavljevog jevandelja, veruje se da mu je ime bilo Varsemeleon (sto je i monaško ime kotorskog kaluđera), načini novi prepis tog jevandelja ne bi li taj prepis pomogao opstanku srpskog naroda na tom prostoru. U ovoj tački priča referiše na političke prilike posle 2006. godine i izlaže ih satiričnoj karikaturi. Biblijskim jezikom i hagiografskom topikom, osamostaljenje Crne Gore opisuje se kao posledica pojave „krvoloka među Srbima“: „II 6. I na sramotu svoga naroda, krvoloci počinile mnoge zločine. I izazvaše ratove. I mnoge unesrećše. I po-haraše, i popališe, i oteše sve što se oteti moglo. 7. I rušiše bogomolje, ne znajući za Boga. I osramotiše nejač, ne znajući za pravdu. I ubijaše ljude bez oružja, ne znajući za milost.“ Srbi dolaze u Crnu Goru kao turisti, crnogorske vlasti su sumnjičave,

MIXER

Saša Ćirić: Misija političke subverzije

antiCEMENT

Haris Imamović: Egzilstencijalizam i književnost

ARMATURA

Đerd Serbhorvat: Izbori, hungarikumi i bećari

VREME SMRTI I RAZONODE

Nika Dušanov: Partija

BLOK BR. V

Wostok/Grabowski: Peti prizor

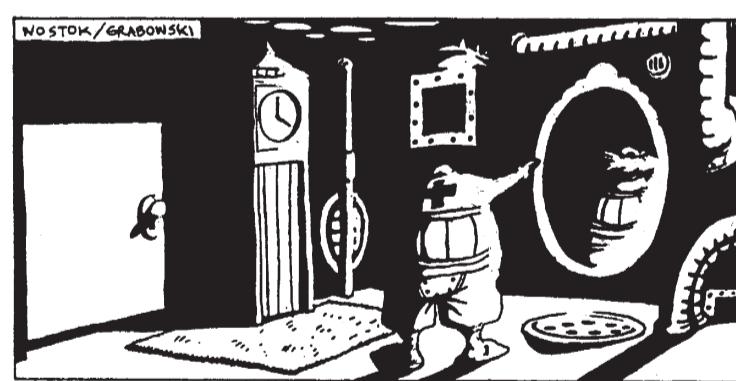
ipak ih puštaju da uđu u zemlju, ali im ne dozvoljavaju da nose srpske simbole, šire srpske ideje i razvijaju srpske zastave. U ova slučaja, reč je o karikaturalnom preterivanju: Crna Gora ima svog udela odgovornosti u sprovođenju ratnih operacija tokom 90-ih, kada je vojno nastupala zajedno sa Srbijom, na dubrovačkom ratisu i hvatala i deportovala muslimanske izbeglice natrag, tako da se krvoloci nisu pojavili samo „među Srbima“. O istoj temi književno uverljivo govori roman Damira Šabotića *Nadi me* (Dobra knjiga, 2013). Muslimanske izbeglice su najčešće bile predavane u ruke vojske bosanskih Srba, gde im se gubi trag, dok su srpski dezerteri koji su od ratne obaveze pobegli u Crnu Goru vraćani na front. Način delovanja prepisa jevandelja „među vernim narodom“ pak predstavlja mesto mistifikacije u priči, ali je i karikiranje korpusa verovanja po kojima „u prepisu postade narod“ i „kako bez tog prepisa neće biti naroda“. U zbiru, dobili smo spoj satiričkog, ali ne rugalačkog, i igrivo-mistifikatorskog štiva. U njegov narativ upleteno je poigravanje metafizičkim postulatom kulturnog nacionalizma koji govori o duhovnom i sudsinskom jedinstvu svetog spisa i naroda na čijem jeziku je sveti spis preveden i sačuvan, a sam narativ je uvijen u oblandu biblijskog pastiša i crkveno-političkog trilera.

KOSOVSKI GANG-BANG BOJ

Znatno više nego groteska, priča „Freska“ pledira da bude „realistički“ omladinski narativ o „ekipi iz kraja“ koja crta grafite po gradu. Grad nije Beograd, kao ni u većini drugih priča smeštenih u savremeno doba, ali mu je blizu, slič Pančevu, gradu u kome živi i autor *Straha od promaje*. Opet, ova priča je alegorija, taman koliko je to i „freska“ u priči „Freska“, tj. veliki mural „naslikan“ sprejvima na zidu pored hotela „Gazimestan“. U fokusu priče nalazi se grupa mlađih crtača grafita, kojima grafiti služe kao način za komentarisanje savremenih društvenih prilika. Njima nasuprot prikazani su nacionalisti i NGO-aktivisti, po jedan tajkun, lokalni političar i umetničkih marginalac (bitnik), pripadnici policije i lokalni intelektualci... Satiričnom karikiranju izloženi su i nacionalisti i NGO-isti, istina, ne jednak detronizujuće. Nacionalisti su prikazani kao agresivni, isključivi, nasilni prema neistomišljenicima i priglupo odani slavljenju nacionalnih mitova. Pripadnici nevladinih organizacija služe kao dekor političkih turbulencija, deluju po šablonu i protive se svakoj javnoj manifestaciji koja za temu ima nacionalno nasleđe. Ipak proti-

BLOK BR. V

Wostok/Grabowski:
Peti prizor

ПЕТИ ПРИЗОР

ve se ispoljavanju nacionalizma manje da bi uticali na vlastiti mije i više ili jedino ne bi li popunili svoju aktivističku agendu i opravdali dobijeni novac.

Kompozicija freske je blasfemična provokacija: Kosovski boj je prikazan kao masovna orgija srpskih i turskih vitezova i vojnika, dakle, aktera koji u nacionalnom imaginarnojmu i crvenom kalendaru stope kao prvorazredni epski heroji, hrišćanski mučenici i sveci. Ovde nije reč o jednostavnoj travestiji sa komičkim potencijalom. Sadržaj ove kompozicije blizak je umetničkim performansima direktno desakralizacije gde je mitsko-sakralni sađaj povezan sa erotikom i pornografijom. Sasvim nagi heroji i sveci sa prikazanim falusima u ereskiji ne mogu biti replika antičke muževnosti i snage ili idealnih proporcija ljudskog tela. Bitka u kojoj nagi pornografski sudeluju nije ni odbrana hrišćanstva, saštita Evrope od najeze varvara, izbor carstva nebeskog, mučenštvo za veru i naciju, već obična međunarodna masovna jebačina (porno žanr: interracial gang-bang).

Izbor ovakvog sadržaja „freske“ je za njene autore posledica frustracije zbog suspendovanog, zakočenog i oskudnog života koji

vode, dakle, izraz ukazivanja na kontekstualnu upotrebu kosovskog diskursa, ne namere da se standardno ili institucionalizovano značenje boja umetnički kodiraju. Ipak, ova umetnička instalacija poziva na tumačenje i nudi svoje tumačenje. Mit o kosovskom boju u osnovi slavi smrt, bilo kroz žrtvu na bojnom polju, bilo kroz samoposvećenju; drugim rečima, slavi smrt u nacional-romantičarskom istorijskom smislu i eshatološko-teološkom smislu. Žrtva na bojnom polju nije, naravno, cilj kome ratnici teže, ali jeste sastavni deo boja, kao unapred ukalculisani scenario. U nacionalističkoj ideologiji kôd smrti temeljan, najčešće u vidu svesne žrtve za spas države i vere. Utoliko je narrativ fresko-murala iz Bubnjevićeve priče ne obesvećenje svetog ili ruganje svinjinama, nego obesmisljavanje jednog pragmatičkog koncepta putem kojeg ideologija nacionalizma, i jeres etnofilezma, drže u pokornosti nacionalnu istoriju. Seks, mnoštveni seks ili orgije, masovna kopulacija, i to na bojnom polju, masovno bahantsko prolivanje sperme kao životosnog principa, orgiastičko proslavljanje telesnosti i seksualnog užitka kao zameće za strogo pragmatički reproduktivni princip, takođe su umesto puke negacije i ruganja izraz vrednosnog preokreta kojim se slavi *joie de vivre* umešto žrtvene poetike.

IZUMITELJ NEPOSTOJEĆEG NARODA SRPSKOG

„Zamišljeni slučaj“ je jedna od onih priča sa dvostrukim „navojem“. „Osnovnu“ povest čini biografija 19.-vekovnog bećkog pesnika Stefana Drobnaka, sačinjena na erudicijsko-ironičan način, kao borhessova kripto-povest, odnosno kao vrsta priče nastala mikro-modifikacijama „života i priklijenjenja“ Vuka Stefanovića Karadžića. Neke modifikacije su aluzije: recimo časopis koji ureduje Stefan Drobnak zove se Severnjaca (Vukovje bio Danica), njegovo prezime je jasna aluzija na crnogorsko pleme Drobnjak iz koga je potekao Vuk Karadžić, dok je im po tome će postati poznat u istoriji srpske kulture, Vuk, kod Bubnjevića postao jezički izraz likantropskog psihičkog poremećaja od koga je u ranoj fazi svoje karijere počeo da pati pesnik Stefan Drobnak. Glavni obrt Drobnakove biografije u odnosu na Vukovu, koja je poslužila kao biografski palimpsestni predložak, čini ideja da je pesnik Stefan Drobnak najpre polučio evropsku slavu svojim romantičarskim epom koji predstavlja sažetu istoriju srpskog naroda, od srednjeg veka do vremena u kome je Drobnak živeo. Toj ideji je dodata fantastička razrada da je Drobnak, u nemilosti mnule slave i pateći od psihičkog poremećaja i halucinacija, pisao obimne etnografske i lingvističke spise o izmišljenom narodu čiju je istoriju izložio u svom spisu koji ga je proslavio, spisu, inače, napisanom na nemackom jeziku. Uveren u realno postojanje naroda koga je sam izmislio, Drobnak će početi da kreira jezik i pismo izmišljenog naroda, da bi se tim jezikom i pismom poče da se služe i njegove pristalice. Taj projekat će u istorijskim okolnostima polovine 19. veka dobiti političku podršku carske administracije u Beču, koja će finansirati štampanje dela na izmišljenom jeziku i rismu, uključujući i Drobnakov prevod Novog zavjeta, uprkos protivljenju vodećih slovenskih intelektualaca tog doba i predstavnika srpske pravoslavne crkve. No, i samom Beču,

ra. Kao i u priči „Freska“ gde je javno otvoreni mural najpre polarizovao lokalnu sredinu, izazavši i nasilne sukobe, a potom, putem medija izvezao turbulenciju i u ostatak zemlje, tako i u priči „Izmišljeni slučaj“ ponovo deluje mehanizam lančane reakcije ili domino efekat. U ovom slučaju od jednog psihijatrijskog članka uzdrmana je naučna i filološka zajednica u Srbiji, potom dežurni duševničari i medijski skrbnici nad srpskim nacionalnim identitetom, da bi se na kraju širenja koncentričnih krugova reagovanja Drobnakov sindrom preneo u međunarodne političke i medijske vode. U lavini reakcija izazvana „slučajem Drobnak“ kombinuje se činjenice i izmišljotine, ideološke strasti i interesne mahinacije, čineći da fikcija postane neotudiv i neraz-

čenja direktno utiču na to kako će to doživeti i pojmiti realnost. Sa treće strane, satirično-parodijski potencijal biografije izmišljenog pesnika Stefana Drobnaka, koji se javlja kao travestiski alter-ego Vuka Karadžića, predstavlja autonomnu dimenziju jedne paralelne nacionalne istorije, i to istorije ispričane iz ugla jednog 19.-vekovnog Bečlje, dakle iz perspektive koja je sasvim suprotno etno-centrističkoj i nacional-panegiričkoj, kakva je uobičajena u domaćim istorijskim čitankama, medijskom i političkom diskursu glavnog toka. Takva, alternativna ili jeretička, bila je i „vizantijiska“ perspektiva kotonorskog kaludera Varsemeleona iz kojeg je ispričana povest Nemanjića i nastanak Miroslavljevog jevanđelja u priči „Jevandelje grčenog Gligorija“. Samim tim ova perspektiva deluje kao vrsta očuđujuće preinake, sasvim u duhu ruskih formalista, i kao vrsta komičkog poigravanja sa povešću, ali, generalno, i sa činjenicama koje su nam poznate i dostupne.

SUBVERZIJA NIJE MRTVA

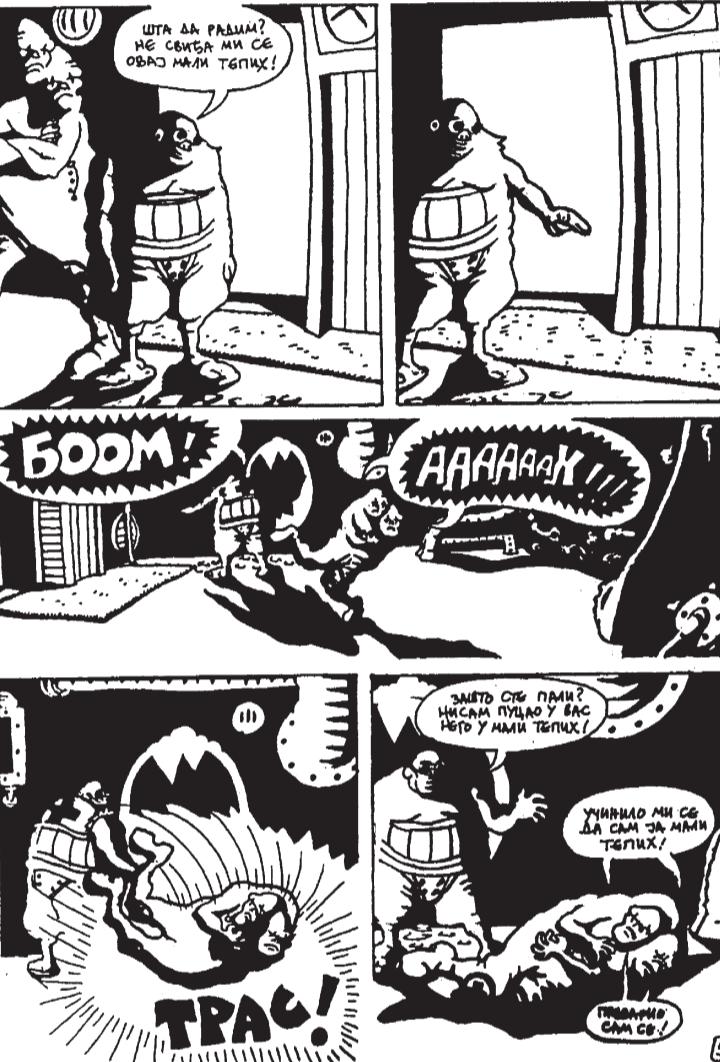
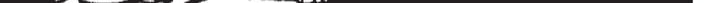
U zbiru, kategorija subverzivnog u tri navodne subverzivne priče Slobodana Bubnjevića ispoljava se kao subverzija u smislu kritičkog osporavanja ili ludičkog izokretanja korpusa tvrdih istina ili sankcionisanih narativa (o Miroslavljevom jevanđelju, Kosovskom boju, Vuku Karadžiću kao rođonačelniku narodnog jezika i reformisanog pravopisa). U osnovi svih subverzija postoji podloga koja protivreći postmodernu postupku, u domaćim književnostima jednakim etičkom nihilizmu ili epistemološkom agnosticizmu: to je kritika naučnog i prosvetiteljskog tipa, zasnovana na prikupljanju i provedravanju činjenica uz protiviljevanje nasilju i restrikcijama. Priče je kao izraz pripovedne strategije i oblik estetske konstrukcije ne moguće svesti na ovu kritičku osnovu, ali ih nije moguće ni odvojiti od nje. ■

BETONJERKA MESECA

Lakše je kamili da prođe kroz iglene uši, nego svim prorežimskim strankama da se uvuku u novu Vladu.

Jevandelje po Vučiću

kome je Drobnakov pokret, po autoru ove povesti, bio glavni oslonac u revolucionarnoj 1848.-oj godini, običe se o glavu ili podršku, budući da će se delovanje pokreta u potonjem decenjama preusmeriti na pravac etno-separatizma. Kraj Bubnjevićeve priče donosi dva preokreta. Osnovna povest zapravo je članak o kliničkom slučaju Stefana Drobnaka, objavljen na psihijatrijskom internet portalu časopisa Severnjaca, na koji je kao prvi reagovao korisnik pod pseudonimom Bauk. Ovaj članak će biti primenjen od strane među stručnih medija i institucija, izazvavši lavinu negativnih komentara da se člankom o izmišljenom pesniku nanosi ljaga „liku i delu“ Vuka Karadžića, pa i reakciju oficijalnih institucija poput Vukove zadužbine ili Odbora Matice srpske za zaštitu lika i dela Vuka Stefanovića Karadžića. Drugi obrt u Bubnjevićevu priču predstavlja prodor razjašnjenje mistifikacije u medijsko i diplomatsko polje. Zvanični Beograd je sam pomen Drobnakova doživljavao kao napad na srpski nacionalni identitet i pokušaj njegovog osporavanja, dok se Drobnakovo ime i njegov klinički slučaj upleo sa interesima američke politike i tako ušetao u govor američkog državnog sekretara, dakle, izraz ukazivanja na kontekstualnu upotrebu kosovskog diskursa, ne namere da se standardno ili institucionalizovano značenje boja umetnički kodiraju. Ipak, ova umetnička instalacija poziva na tumačenje i nudi svoje tumačenje. Mit o kosovskom boju u osnovi slavi smrt, bilo kroz žrtvu na bojnom polju, bilo kroz samoposvećenju; drugim rečima, slavi smrt u nacional-romantičarskom istorijskom smislu i eshatološko-teološkom smislu. Žrtva na bojnom polju nije, naravno, cilj kome ratnici teže, ali jeste sastavni deo boja, kao unapred ukalculisani scenario. U nacionalističkoj ideologiji kôd smrti temeljan, najčešće u vidu svesne žrtve za spas države i vere. Utoliko je narrativ fresko-murala iz Bubnjevićeve priče ne obesvećenje svetog ili ruganje svinjinama, nego obesmisljavanje jednog pragmatičkog koncepta putem kojeg ideologija nacionalizma, i jeres etnofilezma, drže u pokornosti nacionalnu istoriju. Seks, mnoštveni seks ili orgije, masovna kopulacija, i to na bojnom polju, masovno bahantsko prolivanje sperme kao životosnog principa, orgiastičko proslavljanje telesnosti i seksualnog užitka kao zameće za strogo pragmatički reproduktivni princip, takođe su umesto puke negacije i ruganja izraz vrednosnog preokreta kojim se slavi *joie de vivre* umešto žrtvene poetike.

anticEMENT

Piše: Haris Imamović

EGZILSTENCIJALIZAM I KNJIŽEVNOST

Aleksandar Hemon: *Knjiga mojih života* (Buybook, Sarajevo, 2013)

Jedna od uvodnih priča u *Knjizi mojih života* Aleksandra Hemona govori o autorovoj prvoj traumii uzrokovanoj napetošću naših nacionalnih identiteta. U vrijeme kad je bio dječak, otisao je na proslavu rođendana svog druga Almira. Slavljenik je nosio na

eksplikaciju identitetskog značaja tog čina. Priča o Almirovom rođendanu, sama po sebi, nije toliko ni očajna proza, koliko je njen književni potencijal autor potpuno uništio navedenim naravoučenjem. Ali autor kao nije zadovoljan tim efektima, pa nastavlja: „Dio odraštanjia je, načlost, i učenje da razvijaš odanost apstrakcijama: državi, naciji, ideji. Obavezuješ se na pripadnost; voliš svog vodu.“ Itd. „Moras definisati svoju odanost studiu utemeljenom na apstrakciji koja nadilazi twoju individualnost.“ Itd.

Postoji da Federalnoj televiziji omladinska emisija koja se zove *Hayd u parki* i u svakoj epizodi ponavlja ovo *nažaloš* i sve ove riječi oko njega (posebice *stado* kao metafora nacije). Doslovce. Bude tu i poneka priča slična ovoj Hemonovoj o Almirovom rođendanu. Dobro je što postoji takva emisija i dobro je djeci u Bosni i Hercegovini i regionu stalno objašnjavati kako su nacionalne razlike beznačajne stvari, da „odanost studiju utemeljenom na apstrakciji koja nadilazi twoju individualnost“ znači uvod u *šišanje*. Ali prepostavimo za trenutak da Hemonova knjiga nije (književnost) za djecu i omladinu. Koliko su estetski funkcionalni ovi i ovakvi didaktički komentari na ovu i ovake priče?

ČOVJEK ZVIJER
Hemon portret Radovana Karadžića, „prosječnog psihijatra i osrednjeg pjesničića“, mnogo je slabiji nego (sljedeći) portret Nikole Koljevića. O Karadžiću Hemon kaže ono što bosanski čitalac većinom zna (a zapadni može naći na googleu) i pravi komparaciju između Karadžića i Njegoševog vladike Danila (koja već učinila obje knjige učinkovite). Koljević je, kaže Hemon o svom bivšem profesoru, imao duge i tanke prste pijaniste; često je napamet citirao odlomke iz raznih Šekspировih djela; postao je član partije koja organizovala ubijanje hiljada ljudi i spašila stotine hiljada knjiga. Hemon prikazuje Koljevića kao ideološkog inspiratora i jednog od voda političkog projekta koji je rezultirao genocidom i pogromom stotina hiljada ljudi. I istovremeno, kao simpatičnog profesora, koji je pričao kako je njegova petogodišnja kćerka počela pisati autobiografiju, s naslovom *Knjiga moj život*; napisala je prvo poglavje i prestala, a kad ju je otac pitao zašto više ne piše, ona je objasnila kako čeka da se malo nakupi života.

Nije Karadžić već zvijer od Koljevića zato što je enciklopedijski dehumaniziran. Jasno je zašto je zvijer-zvijer; ali zašto je čovjek zvijer? Kako je moguće da je stari dobrski prof, na stranoj televiziji, dok se iz podzadine čuju odjeci granatiranja Sarajeva objašnjavaju stranom publikumu da to niko ne puca na grad, već Srbii slave Božić pucajući (iz topova?) u vazduh? Koljević je kasnije pao u nemilost kod Karadžića. „1997. godine, prosvirao je svoj Shakespeareom na filovanom mozaku. Morao je pucati dvaput, njegovu su dugi pijanički prsti valjda zadrhali na nezgronom obaraču“, zaključuje Hemon odličnu proznu dijoniku.

ISABELINI CITOSTATICI

Nakon što se prevali prva polovina *Knjige*, Hemonova proza postaje sve bolja i bolja: ima dobro dioničar i u prvom dijelu, ali sve odlične su u drugom. U smislu književne vrijednosti, *Knjiga* kao da je strukturirana poput klimaka. Hemonova knjiga je i dobra, i prošječna, i očajna i odlična; zavisno od toga koje njezine dionice vrednujemo.

Najbolji priča u Hemonovoj zbirci (kolumni, eseji, prijevoda) jeste posljednja: priča o bolesti i smrti kćerke Isabel. Obično je nezahvalni estetski vrednovati priču u kojoj roditelj opisuje smrt vlastitog djeteta. Hemon, međutim, olakšava zadatak ovom recenzantu, jer je svoju priču lišio izravnog iskazivanja roditeljskog bola. Doktorski jezik depatetizira situaciju: autor nema kad da žali, bori se zajedno s doktorima i kćerkom; prati Isabelinu citostatiku: vinkristin, metotreksat, etoposid, ciklofosfaid i cisplatin. A s druge strane, Isabellina sestra se igra s vanzemalcem Mingusom (verzija imena Magnus), koji je supsticija za sestru: dječji jezik demonizira diagnoštički jezik kojim se priča o Isabeli. Napetost između dva jezika uspijeva sugerisati jedno osjećanje nesvodljivo na pojam ■

randzasti džemper. Mladom Hemonu je, kako kaže Hemonova starja oličenje sopstvenog sebe, taj džemper bio smješno ružan, pa je odlučio pitati sopstvenika otkud mu ta nakaradnost. Nakon što mu je Almir kazao kako je svoj džemper (tu smješnu pletenu narandžu!) dobio iz Turčke, dječak koji nosi imedu budćeg slavnog pisma uzvikuje: „Ah, ti si Turčin!“ Svima postaje jasno da je Hemon ponajviše, jer pojma nema što je rekao; zapanjuje ga taj nesklad između namjere (želite da se izvede naivna, nevinja, šala koja će biti općeprihvadena) i neugodne situacije koju je prouzeo. Pri tom se i Almir rasplaže što je značio da je slavlje prijevremeno okončano. Kasnije su roditelji objasnili mladom Alekandru da je riječ koju je iskoristio previše konotirana rasističkim ideologemama i da je zbog toga iznevjereno njegovo semanticko očekivanje.

kako kažu njegovi novi bliski saradnici, da li je mađarski jezik tako poseban, njega interesuje vlast i fudbal – evo, sagradio je stadion u svom rodnom selu, tim je u prvoj ligi. Jedino mu fali neki Arkan da slomi poneku nogu, nekog od protivničkih fudbaleru. Tim je krenuo loše na jesen, ali evo, sigurno će opstati u prvoj ligi.

ORBANOVO BURE ZA DEŽE KOSTOLANJIA

Kao što je opstao i Savez vojvodanskih Mađara, na opšte čuđenje (zbog iseljavanja, zbog čiste demografije, a i zbog saradnje prvo sa demokratama, onda sa narodnjacima). Nije to čudo, i oni su postali putinovci-orbanovci, iako su pre 5-6 godina neki od njihovih republičkih parlamentaraca govorili da su liberali, levčari. (Sam da nađem ono posebno izdanje Mađar Soa, jedinog dnevnika, koji je totalno pod uticajem SVM-a preko Nacionalnog Saveta Mađara.) Orban je ipak stigao u Subotici u jeku kampanje u Mađarskoj, a ne pred izbore u Srbiji, i bavio se – kulturom. Nije on delio lopte kao onomad, ili posetio neki vinski podrum (više voli rakiju), ili otvorio pogon separacije peska (ćale mu je u biznisu sa svime od čega se prave autoputevi, u Mađarskoj za dva puta skuplje nego npr. u Hrvatskoj). Ne, imao je kulturni program.

Sigurno je na to uticala i „ministarka“ kulture u Nacionalnom Savetu u SVM-u, Ildiko Lovaš, političarka za sva vremena i za svaku politiku (počela je kao ministarka kulture u Subotici, još u koaliciji sa DS), inače veoma dobra spisateljica, danas više hvaljena u Beogradu nego u Pešti (zbog njenih *rabota* i iskaza, koje nisu baš omiljene u ožbiljnijim kulturnijim krugovima). Alž evo, što nije dao DS, dali su narodno-naprednjaci Mađarske i Srbije i vojvodanski Mađara – novi spomenik slavnem piscu Deže Kostolaniju, koji je rođen baš tu, u Subotici (a koga briga što je otiašao sa 14 i nikad se nije vraćao, što je voleo svoj rodni grad isto koliko ga je i mrzeo). Jer, eto, i ova nova-stara subotička vlast misli da ako je neko dobar pisac, umetnik, onda je dobar jer je rođen baš tamo gde je rođen. Kao da je pisac drvo pa ga neko zasadi. Ili kao da pisac mora da živi baš tamo gde je rođen, kao žaba u močvari. I kao da samo Subotičani mogu razumeti Kostolaniju. Ne, razumeo ga je i Tomas Man, koji je hvalio njegov roman *Neron, krvavi pesnik* – koji Orban sigurno nije čitao, on samo potpisuje knjige sastavljene od svojih govorova o Mađarima. Ipak, ako bi pročitao *Nerona*, bili bismo u šrkipcu, jer bi kao antitalentovani fudbaler zapalio nešto liberalniju Budimpeštu, gde se nalaze najprominentniji klubovi (napravice on od svog seoskog tima *stariji i lepši* tim od svih ostalih).

Sve u svemu, došao je red na kulturu, Orban je otvorio i stalnu izložbu vojvodanskih mađarskih slikara, projekat je možda i vredan, mada je on verovatno poslednji put bio na izložbi Cézanne-a u Budimpešti, ali tamo je morao otići, jer je otvorio izložbu. Kažu, začuđeno je gledao slike slavnog Frančuza, ponosa se kao ekspert a nešto je pazario i u butiku (fudbalska lopta à la

Sezan). Verujem da Orban više neće kročiti na tlo Vojvodine, neće posetiti svoje Mađare, njemu trebaju samo glasovi, možda neki biznis, a ne da gleda nekog Kostolanja ili neke slike iz 19. veka. Pa čovek će dobiti infekciju krvi od umetnosti. Jeste, voli on da priča o kulturi, ali u širem smislu. Tako su smislili da će napraviti listu hungarikuma (kao hungar-unikuma), jer Mađari imaju taku posebno kulturu, kao niko drugi. I poslali su dopis u Brisel (.ebi ga, mora se) da je npr. čuveno vino Tokaji (vino kraljeva, rekli su pre pet vekova) čisto mađarsko. Ali ispalio je da je to neko brdo malo i u Slovačkoj, tako da i oni imaju pravo da kažu za Tokaji da je njihov Slovakum. Na teškom putu ka EU Srbi će morati da paze da ne ispadnu glupi: ako se ne varam, ajvar su već „zauzeli“ Slovenci, možda je i šljivovica otišla u nečije tude bure, umesto da bude srpskum.

OD ŠANDORA ROŽE DO PDV UNIKUMA

Ipak, pustimo to, jer govorimo o kulturi Vojvodine. Već spominjana Ildiko Lovaš verovatno je dobila uputstvo iz Budimpešte da izmisli neki vojvodanski mađarski unikum, što ne bi bila raka. Može i osoba. Kostolanji je verovatno već pod zakonskom zaštitom, te je ministarka moral da ubaci nekog drugog. I evo nam kao hungarikuma – Šandora Rože. Naš novi junak i jeste bio junak, jer je bio slavan bećar u 19. veku. Više puta hapšen, a bio je tako omiljen (celebrity) da ga austro-ugarska vlast nije smerila ni pipnuti (što je u ono vreme značilo vešanje). Čak su ga nedeljom vozili na vašar, pa si za neki groš mogao razgledati tog

te gulaš-paprikaš, zalazak sunca na kukuruznim poljima, spavanje u senu. A onda će doći neki srpski policajac, koji ne zna ništa o ovoj hungaro-turističkoj akciji, tražiće pasoše od Japanaca, ali stiće će na vreme srpski bećar Vučić da spasi narod, Japance i ostale bećare, plus politiku SVM-a.

Nisam ja začuđen zbog svega toga – apsolutno je normalno, u trendu smo: hvaličemo kao našeg originalnog junaka jednog čoveka, koji je bio bećar: dakle švercer, lopov, u prvom redu – ubica. Tačno je da su Mađari ponosni ako neko izgradi poresku upravu, to je stara i masovna igra, ali Šandoru se stavljao na teret običan kriminal i zbog toga je i osuđen. Interesantno da je za vreme socijalizma mađarski režim isto tako napravio heroja od Šandora, prototip komuniste, koji se borio kao sirotan čovek protiv bogatih gazdi (bogatim se smatrao onaj koji ima jednu krvavu i tri kokoške), dakle protiv kapitalizma, uz to za narod, za sirotinju, za egalitarizam... Sad smo na istom putu: ima Orban svoje tajkune, oligarhe, ali oni su uglavnom nevidljivi, narod ne shvata da je opljačkan i došlo je vreme da Orban kao najveći bećar bude naš heroj za sledećih dvesta godina.

A brojke? Od 10 miliona stanovnika Hungarije, u poslednjih pet godina barem pola miliona je otišlo da radi na Zapad (a ne na Istok). Minimum tri miliona živi ispod svakog nivoa siromaštva, dakle u bezizlaznoj bedi. Romi bukvalno nemaju nikakvo, posebno ne adekvatno osnovno školstvo. A jedinstveni PDV je najviši u Evropi (27%). Ato uvek više pogađa siromašne nego bogate. Ali PDV ni bećari ne mogu izigrati ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Nika Dušanov

PARTIJA

*Obično osam nogu ima.
Glođe neku kost u mračnom podrumu.
Očekivano, ima velik ud
koji trune u memli.
Ne seća se svog ženskog imena
I vetra u kosi.
Ne zna da će preživeti katastrofu
Koja se dešava tamo
Napolju.*

*Znamo mi.
Sunce jede ljudsko meso
Jer je slatko od snova.
Znamo mi.
Ona će nas primiti u svoj mrak.
U svoje ozlojeđeno srce.*

Sve nas ■

čoveka koji je ubio više žandarma, vojnika, zvaničnika, pa i bogatih gazdi. Manje je važno da je on ipak više harao kod Sedrina, ali dobro, švercovao je on duvan i na jug, pa se krio na salašima oko Sombora, Subotice... I u glavnom svugde, te svako selo u kolektivnoj memo-riji ima neku priču o Šandoru Roži, koji je isključivo kroao od bogatih, svojim bećarima davao isto toliko koliko je zadržao za sebe, i, naravno, pomagao je sirotinji. Poznata priča, od Robina Huda do Če Gevare – a na kraju ispadne da ako su morali, šikanirali su oni i sirote, i one koji nisu saradivali sa njima ili su nekako drugačije razmišljali...

I tako ćemo imati „Turističku turu Šandora Rože“. U dogledno vreme japanski turisti, žedni vojvodanske mađarske kulture, valjda će moći da naprave rutu u Severnoj Bačkoj. Polazak uz rakiju i slaninu sa nekog salaša, doći će i bećari, pa promocija konja i vina, i naravno, pljačkanje turista na kulturnu način (slikanje za 50 dinara, pa ti saberi koliko to izade ako jedan Japanac počne da slika). Sigurno ćemo imati bogat kulturni-umetnički program sa raznim KUD-ovima koji cvetaju,